

Людмила Василівна РУСАНОВА

(Харківський національний університет
внутрішніх справ, Харків)

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗА ВИКРАДЕННЯ, ПРИВЛАСНЕННЯ ЗБРОЇ, ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА, БОЙОВИХ ПРИПАСІВ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена вивченню генези встановлення у кримінальному законодавстві норми про відповідальність військовослужбовців за викрадення, привласнення зброї, військового майна, бойових припасів. З'ясовано, що першим актом, яким криміналізується цей злочин, було Соборне Уложення 1649 р., наступним стали «Права, за якими судиться малоросійський народ», а також те, що КК УРСР 1960 р. включав майже аналогічну норму тій, що закріплена в сучасному КК України.

Ключові слова: відповідальність, викрадення, привласнення, зброя, військове майно, бойові припаси.

Постановка проблеми. За традицією всебічний розгляд будь-якої проблеми не можливий без дослідження історичного аспекту. Не є винятком і розвиток українського кримінального законодавства у питаннях притягнення до відповідальності військовослужбовців за вчинення військових злочинів у цілому і викрадення, привласнення зброї, військового майна, бойових припасів тощо зокрема. Звісно, вивчення цього питання безпосередньо пов'язане з виникненням, становленням і зміцненням української армії. У попередніх публікаціях уже наголошувалося, що необхідним кроком кожної новонародженої держави, яка не лише зацікавлена, а й дбає про свою обороноздатність та

військову міць, стає створення боєздатної армії, що складається з осіб, які мають високий рівень професійних знань, умінь і навичок, дисципліновані. Отже, військовослужбовці мусять бути обізнаними також і в тому, що вони мають право робити, а чого не дозволяється (тобто розуміти як свої права і обов'язки, передбачені Конституцією України, статутами, так і те, за вчинення яких діянь вони можуть бути притягнені до відповідальності, зокрема, і за Кримінальним кодексом України (далі – КК України)). З огляду на сказане додамо, що військово-кримінальне законодавство нашої держави, як і кримінальне в цілому, нині перебуває на стадії удосконалення. Останнім часом у наукових колах точаться дискусії із приводу виключення чи об'єднання деяких норм КК України, згідно з якими визнаються кримінально караними ті чи інші дії, у тому числі і військовослужбовців. На наш погляд, розібратися із цим допоможе і детальний аналіз військово-кримінального законодавства різних історичних епох, бо це дає змогу глибше зрозуміти підстави й причини криміналізації відповідальності за викрадення, привласнення зброї, військового майна, бойових припасів тощо, передумови виникнення окремих норм, які встановлювали відповідальність за вчинення цих злочинів, вплив різних історичних подій, а також законів, традицій інших держав не лише на їх зміст, а й на розвиток кримінального законодавства України з цих питань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню того, як у різні часи (історичний аспект) і на підставі яких актів (які згодом стали нормативною базою при формуванні кримінального законодавства) в Україні вирішувалися питання притягнення до відповідальності за вчинення як військових злочинів у цілому, так і певних їх видів, були присвячені наукові праці таких вчених, як: Г. В. Андрусевич, В. М. Білоконєв, П. П. Богущий, В. П. Бодаєвський, Б. Гнатевич, В. С. Давиденко, М. І. Карпенко, І. Крип'якевич, В. К. Матвійчук, М. М. Сенько, О. С. Ткачук, М. І. Хавронюк, С. О. Харитонов, Д. І. Яворницький та ін. У той же час питання встановлення на законодавчому рівні караності такого діяння, як викрадення, привласнення зброї, військового майна, бойових припасів тощо залишилося недостатньо висвітленими, що й підтверджує актуальність обраної теми.

Метою статті є вивчення історичного аспекту криміналізації викрадення, привласнення військовослужбовцями зброї, військового майна, бойових припасів тощо.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж приступити до розгляду питання, наголосимо, що армія (військо), а отже, певні правила прийому на військову службу, права і обов'язки військовослужбовців виникають лише з появою держави. Це пояснити легко: певна країна, проголосивши свою самостійність і відокремленість від інших, потребує захисту власних кордонів і населення від посягань сусідів. Отже, почнемо з часів виникнення держави Київська Русь, тобто з IX ст.

Як відомо з підручників й історичних пам'яток, всі військові дії в цей період вела так звана княжа дружина, яка не вважалася самостійною організацією. Передусім слід вказати, що служба в князя не була обов'язком чи

повинністю, оскільки загальної для всієї Русі армії не існувало, а вільний від'їзд дружинників від князя нічим не обмежувався. Крім того, право служити в ній надавалося вільним особам, а умови несення служби визначалися особистою домовленістю дружинників із князем. Проте у разі небезпеки кожен, хто, так би мовити, мав сили і змогу тримати зброю, захищав власну землю, брав участь в активних бойових діях. Так було впродовж кількох століть. Зрозуміло, за таких умов у війську все відбувалося за звичаями, традиціями народу (нації), які відповідали моралі і основним настановам (йдеться про те, як за певної історичної епохи розумілися «добро» і «зло», «можна», «дозволено» чи «заборонено»). Згодом (після хрещення Русі) керувалися ще й «Божими» законами, а як відомо, однією із заповідей є «не вкради». З огляду на наведене стає очевидним, що у разі викрадення, привласнення зброї, військового майна тощо винний піддавався осуду, а його дії були ні чим іншим, як крадіжка.

Першим давньоруським джерелом писаного права вважається «Руська правда» (1016), складена на основі звичаєвого права. Цей акт містить норми кримінального, спадкового, торговельного і процесуального законодавства. Враховуючи час створення, можна зрозуміти, що така норма не згадувалася в цьому документі. Однак «Руська правда» містить статтю 77, відповідно до якої встановлювалася відповідальність за крадіжку, яка була вчинена невідомою особою на території общини. За статтею злодія треба шукати за його слідом: «77. Если вора не будет (сразу обнаружено), то искомь (его) по следу; если не будет следа к (частновладельческому) селу или к торговому стану, а (люди, т.е. члены верви) не отведут следа от себя и не поедут по следу (разыскивать вора) или воспротивятся (разысканию вора у них), то они платят и убытки, причиненные воровством, и штраф; если же (при разыскании) след затеряется на большой дороге, (где) и села (по близости) не будет, или на пустыре, где не будет ни села, ни людей, (то им) не следует платить ни убытки за воровство, ни штрафа» [1]. В іншій ст. 79 закріплено: «Если (кто) украдет ладью, то (платить) 60 кун штрафа, а самую ладью вернуть (хозяину); за мореходную ладью (платить) 3 гривны, за набойную – 2 гривны, за челн 20 кун, за струг – гривна» [1].

Отже, у Київській Русі XII ст. ще не було норми, яка стосувалася б викрадення, привласнення зброї, військового майна, бойових припасів, але винну особу можна було притягти до відповідальності за статтею, наведеною вище. До сказаного додамо, що в I половині XII ст. помітно активізується законодавча діяльність держави, посилюється прагнення піддати правовій регламентації якомога більше сфер і явищ суспільного і державного життя. Проте це тривало не довго, бо в середині XII ст. Київська Русь розпалася на окремі князівства. Почалися міжусобні війни, унаслідок яких частина земель потрапила під вплив, а згодом і владу Литви і Польщі (з приходом у Галич представника Мономаховичей Романа Мстиславича на південному заході самим могутнім князівством стало Галицько-Волинське, яке стало складовою Великого князівства Литовського, де формувався поліетнічний центр, відкритий для контактів із Центральною Європою), а частина – князівства північно-східної Русі – упродовж XIV–XV ст. об'єдналися навколо Москви.

Отже, розглянемо часи перебування України під владою інших держав. Почнемо з Московського князівства доби Івана IV, оскільки в цей період були засновані постійні війська на території «всєя Руси» саме для зовнішньої охорони Московської держави, які отримали назву стрілецькі [2], і виникли перші військово-кримінальні правові акти. З огляду на обмеження згадаємо найвизначальніші.

1. «Устав ратных, пушечных и других дел, касающихся до воинской науки» (1621), в якому норми військово-кримінального характеру були розміщені в главі «О статейной розписи пушкарей», яка містила 29 статей. Вкажемо, що дану главу науковці вважають невизначеною, погано структурованою, проте слід пам'ятати, що вона є однією з перших спроб встановити, які дії можна називати (відповідно до тогочасних звичаїв і традицій) порушеннями військової дисципліни і важливими військовими злочинами, а також вид покарання за них [3]. До перших належали: непослух і невиконання наказу, самовільне залишення служби, насильство щодо місцевого населення тощо. До важливих злочинів зараховувалися: залишення зброї для грабежу, недотримання правил утримання зброї у готовності до стрільби; розтрата необхідного для стрільби приладдя; підняття помилкової тривоги; розорення млинів; пограбування церкви та ін. Проте окремо викрадення, привласнення зброї, військового майна тощо не згадуться.

2. «Соборное Уложение» царя Олексія Михайловича (1649), який дослідники називають вінцем діяльності із встановлення злочинності і караності діянь військовослужбовців, а його прийняття – початком нового етапу розвитку юридичної техніки [4]. В Уложенні вперше передбачена норма, присвячена крадіжці зброї. Так, ст. 28 глави VII «О службе всяких ратных людей Московского государства» Соборного Уложення 1649 р. встановлює покарання за крадіжку зброї військовослужбовця: «А будет кто, будучи на службе в полках, у кого украдет ружье, и того бити кнутом нещадно, а что украл, и то на нем доправит и отдать тому, у кого он украл» [4]. У Соборному Уложенні 1649 р., як бачимо, з'явилися спеціальні норми, а отже, його прийняття – це значуща подія в історії кримінального законодавства, у ньому були чітко визначені санкції за військові злочини, у тому числі викрадення, привласнення зброї, військового майна тощо. Не менш важливо і те, що вперше здійснено поділ злочинів «ратных людей» на групи: I – дії, які визначалися як військова зрада («сообщение неприятелю сведений о своей армии, переход на сторону неприятеля, сдача неприятелю города» и т. п. [4]); II – злочини проти життя, здоров'я і гідності, заподіяні ратними людьми під час походів (вбивство, зґвалтування, нанесення тілесних ушкоджень тощо); III – злочини проти майна місцевих жителів (крадіжка, грабіж, опустошення дворів и городів, захоплення хлібних запасів) і IV – злочини проти власності своїх товаришів (крадіжки зброї та коня), саме до них належала ст. 28 глави VII «О службе всяких ратных людей Московского государства». Таким чином, у розглянутий період перелік діянь, які були кримінально караними, майже аналогічний тому, що закріплений розділом XIX КК України.

На черзі Велике князівство Литовське. Розглянемо, як питання відповідальності військовослужбовців за викрадення, привласнення зброї, військового майна, бойових припасів врегульовувалося на цих землях. Дослідивши джерела, можемо вказати, що першим із них слід згадати «Судебник короля Казимира Ягелловича, даний Литві, 1468, лютий, 29» [5], який склав «Казимир, Божею милістю король польський, великий князь литовський і руський, князь пруський і жомоїтський та інших». Цей документ науковці вважають першою спробою кодифікації на території Великого князівства Литовського [6], тобто першим кодексом. Згідно з «Судебником» не передбачалося покарання за викрадення, привласнення зброї, військового майна тощо, але сувора кара чекала на того, хто вкрав (майно, корову, коня, півкопни тощо [5]), більш того, якщо «господар злодія знав про крадіжку, або брав участь і будуть докази, то він потерпає так само, як і злодій» [5].

Наступним важливим документом, враховуючи тему і мету статті, можна назвати перший Литовський Статут [7]. Передусім зазначимо, що лише з його прийняттям на Віленському сеймі у 1529 р. було регламентовано порядок виконання військової повинності Великого князівства Литовського [8], а також створено «основний закон» держави у сфері земської оборони.

Головними рисами Литовського Статуту можна назвати те, що в ньому: а) містилася розвинена система кримінально-правових норм; б) злочини поділялися залежно від об'єктів злочинного посягання та способу порушення справ у суді. У цьому контексті додамо, що злочинні дії поділялися на такі основні види: державні («ображення маєстату господарського» [7], до яких належать перехід на бік ворога, змова, повстання, зрада державі [7]); проти порядку управління і судочинства; військові і під час війни, і в мирний час (їх перелік був таким: ухилення від військової повинності, утеча з війська, самовільне залишення військового табору, недбалість при несенні караульної служби, неприбуття на місце шиккування війська, крадіжка військової скарбниці, порушення порядку і спокою в поході і в обозі, грабунки в поході (щодо населення), продаж і вивіз до ворожих країн зброї, заліза, кіс, ножів, стріл тощо); проти релігії й церкви; проти сім'ї і моралі; проти життя, здоров'я й честі людей; майнові; злочини слуг і феодално залежних людей проти феодалів [7]. Легко помітити, що серед військових злочинів відсутній такий вид, як викрадення, привласнення зброї, військового майна, бойових припасів, є лише крадіжка військової скарбниці, тобто коштів. Отже, робимо висновок, що у разі вчинення таких дій військовослужбовець притягувався до відповідальності за крадіжку (майновий злочин).

Майже у цей же час, тобто у другій половині XVI ст., утворилася Запорізька Січ, що зумовлено низкою соціальних і економічних причин. Як відомо з історії, князь Дмитро Вишневецький у 1553 р. збудував городок на Запоріжжі – серце першої Січі. Маючи під своїм проводом відділ козаків, Вишневецький завів між ними військовий лад, і з цього часу козаки називали себе окремим запорізьким військом [9, с. 173–174]. У подальшому, зокрема, за гетьманів Петра Сагайдачного і Богдана Хмельницького, у війську панувала жорстка дисципліна, вста-

новлювалася суворая кара за зраду українському народові, християнській вірі, невиконання вимог військової адміністрації. Очолював військо гетьман, який мав повну адміністративну владу, а під час війни його влада була нічим не обмеженою, він брав безпосередню участь у законотворенні та судочинстві. Судові функції виконувала також військова рада, генеральні, полкові та сотенні суди, а в умовах війни і козацька старшина. Цікаво, що в Запорізькій Січі не було жодних писаних законів, а керувалися звичаєвим правом, тобто, як вказував Д. І. Яворницький, «стародавнім звичаєм, словесним правом та здоровим глуздом», бо «писаних законів від них годі було сподіватися насамперед тому, що громада козаків мала позаду надто коротке минуле, щоб виробити ті чи інші закони і викласти їх на папері, а також тому, що все історичне життя запорізьких козаків було сповнене майже безперервними війнами, які не дозволяли їм надто зупинятися на влаштуванні внутрішнього ладу свого життя, нарешті, запорізькі козаки взагалі уникали писаних законів, щоб не обмежити свобод» [10, с. 149, 173–174]. Вивчивши джерела, можемо констатувати, що за часів Запорізької Січі, як і у звичаєвому кримінальному праві, провідне місце займали: а) злочини проти життя (вбивство, а найтяжчим визнавалося вбивство козаком козака); б) злочини проти здоров'я (нанесення тілесних пошкоджень, зокрема і в п'яному вигляді); в) військові злочини (*дезертирство, програш бою, ухилення від зайняття посади, на яку козака обрало товариства, пияцтво під час походу*); г) майнові злочини (*крадіжка, розбій, неповорнення боргу*). Отже, можемо припустити, що за викрадення, привласнення зброї, військового майна тощо козаки каралися як за крадіжку (майновий злочин), як і за Руською правдою, Соборним Уложением.

Еволюція суспільних відносин на українських землях поступово применшувала значимість звичаєвого права. Дедалі більш вагомими ставали писані законодавчі акти. Так, у 1743 р. Кодифікаційною комісією у складі представників козацтва, духовенства та міст на підставі указу царя Петра II укладені «Права, за якими судиться малоросійський народ». Додамо, що саме Литовський Статут став джерелом п'ятого розділу «О службе государевой воинской и о порядке воинском» «Прав, за якими судиться малоросійський народ» [12]. П'ятий розділ «Права, за якими судиться малоросійський народ» [11], містив перелік (види) військових злочинів (порушень): 1) самовільне залишення військової служби без поважних причин, неявка на військову службу без поважних причин (п. 2, артикул 11) і запізнення на військову службу без поважних причин (артикул 12); 2) вбивство, пограбування, зґвалтування мирного населення під час походу чи виступу (п. 1 артикулу 15); 3) напад, поранення один одного («отъ чиновнихъ, такожъ знатних и рядових войсковихъ» [11]), сварки, бійки (п. 2 артикулу 15); 4) позичення зброї, коня для показу начальнику (артикул 16) тощо. Для нас найбільший інтерес становить артикул 20. «2. Ежели бы кто у кого в походе коня или иную скотину, також ружье или какую-нибудь вещь своровалъ, такового, если будетъ чиновный, чести лишить, а рядового на теле і наказат, по разсмотренію; краденніе же вещи тому, чьи суть, возвратит или наградит должно» [11]. Як бачимо, йдеться саме про викрадення зброї.

«Права, за якими судиться малоросійський народ» є другим після Соборного Уложення актом, який передбачав відповідальність «чиновних, такожъ знатних и рядових войсковихъ» за викрадення зброї чи коня [12].

Перейдемо до Військового артикулу Петра І, який містить норми тільки кримінального права і, по суті, являє собою Військово-кримінальний кодекс без загальної частини. Вивчивши зміст, можемо констатувати, що в цьому документі немає статей, які стосувалися б викрадення або привласнення зброї, боєприпасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв, але він містить 6 главу «О воинских припасах, ружье, мундире, о потрате, и небрежении онаго» [13], в якій вказані обов'язки військовослужбовців щодо поводження зі своєю зброєю, а також встановлені санкції за їх порушення. Так, основними з них є: а) солдат, де б він не перебував, має стежити за тим, як вичищена його рушниця, а якщо солдат недбало поставиться до своїх обов'язків, то він буде підлягати покаранню, а якщо ж командир не буде стежити за обов'язками свого підлеглого по догляду та збереженню зброї, то він сам підлягатиме відповідальності (артикулі 56) [13]; б) не можна кидати або залишати свою зброю на полі (артикул 57) [13]; в) не можна завдавати пошкоджень своїй зброї (артикулу 58) [13]; г) не можна продавати, віддавати, програвати зброю чи мундир (артикул 59) [13]. Ці положення мали запобігти вчиненню викрадення зброї, навіть унеможливити його. Дана глава містить і тлумачення згаданих артикулів. Зокрема, у ній йдеться про те, що зброя є найголовнішим для солдата, оскільки за допомогою її солдат перемагає ворога, «...тот солдат, который не берёт оружия с собой в бой – плохой солдат» [13]. Закріплені в Артикулі й такі положення: (артикул 66): «Никто да не дерзает отнюдь от подчиненных своих жалованье, плату, провианту, платье и прочее, что оным дается, удержать и оных в том обижать. Такжеде и мундирные деньги, и иные полковые иждивения со излишеством более вычитать, как учреждено... Толкование. Ибо когда салдату оное не дастся, что ему принадлежит, тогда может легко всякое зло из того произойти, или есть ли солдаты с какой скудости и голоду в болезнь впадут, из того в его величества службе остановка учинится» [13]; (артикул 194) «Кто его величества или государственные деньги в руках имея, из оных несколько утаит, украдет, и к своей пользе употребит, и в расходе меньше записано и сочтено будет, нежели что он получил» [13] також буде покараний. Наведене, хоч і не назване так, означає заволодіння шляхом шахрайства військовим майном (грошима, продуктами харчування, мундиром), а отже, можна вести мову про те, що воно аналогічне ч. 1 ст. 410 КК України.

З огляду на вищевикладене, слід додати, що, на наше переконання, норми, за допомогою яких урегульовувалися відносини у війську, Військового артикулу Петра І суттєво вплинули на становлення і розвиток чинного військово-кримінального законодавства України [12].

Значним позитивним кроком уперед для кримінального права стало прийняття Уложення про покарання кримінальні та виправні (1845) [14]. Це був перший в Росії кримінальний кодекс, затверджений імператором (діяв

до 1917 р.). Розділ I. «Загальна частина» містить 181 статтю, у ньому дано визначення поняття «кримінальне діяння» і види покарання, визначено стадії вчинення правопорушення, форми співучасті, обставини, що пом'якшують або обтяжують кримінальну відповідальність [14]. У ньому укладачі намагалися об'єднати в один розділ всі склади державних злочинів, однак спеціальних норм, в яких була б закріплена відповідальність за викрадання або привласнення зброї, немає, проте містилася норма, що встановлює відповідальність за виготовлення або зберігання у великій кількості зброї з метою, яка загрожує державній безпеці.

Згодом було прийнято Статут про покарання, що накладаються мировими суддями (1864) [15]. У ньому, як і в попередньому акті, містилися норми (ст. 117, 118), що встановлюють відповідальність за незаконний обіг зброї. Викрадання або привласнення зброї за Статутом про покарання, що накладаються світовими суддями, розглядалися як крадіжка, шахрайство, привласнення або розтрата чужого майна (ст. 181 Статуту) [15]. Так, крадіжка розумілася як таємне і безоплатне вилучення чужого для суб'єкта майна на свою користь чи на користь інших осіб з наміром поводитися з ним як зі своїм власним [15], як і нині.

Уперше спеціальна норма, що встановлює відповідальність за один з видів розкрадання – розтрату («ввереного воєннослужащому оружия»), з'явилася після Жовтневої революції 1917 р. у КК РРФСР 1922 р. [16]. Так, серед військових злочинів у ч. 2 ст. 207 КК РРФСР 1922 р. передбачалася відповідальність «за промотание» [16], тобто протизаконне відчуження військовослужбовцем виданих йому для службового вжитку холодної та вогнепальної зброї, патронів і коней.

Цікавою є також і ч. 5 ст. 207 КК РРФСР 1922 р. [16], в якій встановлювалася відповідальність за прийняття від військовослужбовця з якої б то не було підстави (купівля, обмін, подарунок, заклад тощо) у тому числі холодної і вогнепальної зброї, патронів тощо. Особи, які вчинили таке діяння, підлягали відповідальності як співучасники у вчиненні розтрата зброї. За інші види викрадення, привласнення зброї у спеціальних нормах цього КК відповідальність не встановлювалася, а у разі їх вчинення винні притягувалися до відповідальності згідно зі статтями розділу VI «Майнові злочини» [16]. Так, у нормах цієї глави встановлювалася відповідальність за вчинення крадіжки (ст. 180), грабежу (ст. 182), розбою (ст. 184), привласнення (ст. 185), шахрайства.

У 1960 р. був прийнятий новий КК УРСР [17], в якому вже в окремій спеціальній нормі (ст. 223) передбачалася відповідальність за викрадання вогнепальної зброї, боєприпасів, однак у цій нормі не встановлювалася відповідальність за розкрадання вибухових пристроїв чи речовин, комплектуючих вогнепальної зброї: «Викрадення вогнепальної (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів до неї або вибухових речовин». У частині 2 цієї ж статті визнавалося карним теж саме діяння, вчинене шляхом розбою, нападу, повторно або за попередньою змовою групою осіб, або особливо небезпечним рецидивістом [17].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, розглянувши зміст більшості нормативних актів, з урахуванням часу їх прийняття, можна зробити наступні висновки.

1. Вивчивши історію кримінально-правової протидії викраданню або привласненню зброї, можна вести мову про існування тенденції до закріплення на законодавчому рівні спеціальних норм, які передбачають відповідальність за такі діяння, що пояснюється як розвитком самого предмета, тобто видів зброї, так і підвищенням суспільної небезпеки будь-яких незаконних діянь зі зброєю через зростаючу вражаючу здатності різних її видів.

2. У переважній більшості джерел українського кримінального права була відсутня спеціальна норма про відповідальність за викрадання або привласнення зброї. Однак уже в Соборному Уложенні 1649 р. містилися стаття, якою передбачалася відповідальність за крадіжку зброї, а також норми про відповідальність за недбале зберігання зброї, що говорить про усвідомлення підвищеної суспільної небезпеки такого предмета розкрадання, як зброя. Перша спеціальна норма, що встановлює відповідальність за один із видів викрадання – розтрату ввіреної військовослужбовцю зброї, з'явилася у КК РРФСР 1922 р. Більш повно відповідальність за розкрадання зброї була закріплена у КК УРСР 1960 р., яка майже аналогічна сучасній.

3. Крім того, від часів зародження, військово-кримінальне законодавство постійно змінювалося, набувало достатньо структурованої форми. Крім того, удосконалювалося (більш глибоко й об'єктивно тлумачилося) саме поняття «військовий злочин».

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Руська правда. URL: his95.narod.ru/rus_pr2.htm (дата звернення: 24.04.2017).
2. Сенько М. Історичні аспекти кримінальної відповідальності за самовільне залишення частини або місця служби. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2000. Вип. 35. С. 377–384.
3. Временник Императорского Московского общества истории и дневностей российских. Москва: Университетская типография, 1855. Кн. XXIII. С. 1–106.
4. Соборное Уложение URL: <http://bibliograph.com.ua/sobornoe-ulozhenie-1649/11.htm> (дата звернення: 20.04.2017).
5. Судебник короля Казимира Ягелловича, даний Литві, 1468, лютий, 29. URL: <http://constitutions.ru/?p=5208> (дата звернення: 25.04.2017).
6. Карпенко М. І., Кравець Н. В. Кримінальна відповідальність за ухилення від проходження військової служби: історичний аспект. *Юридична наука*. 2012. № 6. С. 85–101.
7. Статут Великого княжества Литовского 1529 года/под ред. К. Яблонского. Минск: Акад. наук БССР, 1960. 253 с.
8. Демченко Г. В. Наказаніє по Литовскому Статуту въ его трехъ редакціяхъ (1529, 1566, 1588). Київ: Тип. Имп. Ун-та Св. Владимира, 1894. 273 с.

9. Крип'якевич І, Гнатевич Б. Історія українського війська (від княжих часів до 20-х років XX ст.). 4-е вид. Львів: Світ, 1992. 702 с.
10. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків: в 3-х т. Львів: Світ, 1990. Т. 1. 319 с.
11. Права, за якими судиться малоросійський народ. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/966-02-0202-4/966-02-0202-4.pdf> (дата звернення: 02.05.2017).
12. Права, за якими судиться малоросійський народ 1743 року/упоряд. К. А. Вислобоков; за ред. Ю. С. Шемшученка та ін. Київ: НАН України, 1997. 547 с.
13. Воинские артикулы Петра I: материалы по изучению истории государства и права СССР/подгот. к изд. Н. П. Старжиным. Москва: ВЮЗИ, 1960. 50 с.
14. Уложення про покарання кримінальні та виправні. URL: <http://dlib.rsl.ru/viewer/01002889696#?page=2> (дата звернення: 02.05.2017).
15. Статут про покарання, що накладаються мировими суддями. URL: <http://static.my-shop.ru/product/pdf/104/1032286.pdf> (дата звернення: 02.05.2017).
16. КК РРФСР 1922 р. URL: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=ESU;n=3006;frame=83#0> (дата звернення: 07.05.2017).
17. Кримінальний кодекс УРСР 1960 р. // Законодавчі акти УРСР 1930–1978 рр. Київ, 1980.

Стаття надійшла до редакції 15.05.2017.

Людмила Васильевна РУСАНОВА

(Харьковский национальный университет внутренних дел,
Харьков, Украина)

**УГОЛОВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ ЗА ПОХИЩЕНИЕ,
ПРИСВОЕНИЕ ОРУЖИЯ, ВОЕННОГО ИМУЩЕСТВА, БОЕПРИПАСОВ:
ИСТОРИКО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ**

Статья посвящена изучению генезиса установления в уголовном законодательстве нормы об ответственности военнослужащих за похищение, присвоение оружия, военного имущества, боевых припасов. Выяснено, что первым актом, в соответствие с которым криминализируется это преступление, было Соборное Уложение 1649 г., следующим стали «Права, по которым судится малороссийский народ», а также то, что УК УССР 1960 г. включал почти аналогичную норму той, что закреплена в современном УК Украины.

Ключевые слова: ответственность, похищение, присвоение, оружие, военное имущество, боевые припасы.

Luidmyla V. RUSANOVA

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

CRIMINAL LIABILITY OF MILITARY SERVICEMEN FOR THEFT, EMBEZZLEMENT OF WEAPONS, MILITARY PROPERTY, AMMUNITION: HISTORICAL AND LEGAL ASPECT

The article is focused on studying the history of the establishment of the liability for theft, embezzlement of weapons, military property, ammunition within criminal legislation. It has been found out that the first act, which provided the liability for this crime, was the Code of Law of 1649, and hence its adoption was a significant event in the history of criminal legislation. The Code has clearly defined sanctions for military crimes, including the theft, embezzlement of weapons, military property, etc.

It is also important that for the first time the author has accomplished the di-vision of the crimes of "warriors" into the groups: I – actions defined as military treason ("informing the enemy the data about the army, the transfer to the enemy side, the handing over to the enemy of the city", etc.); II – crimes against life, health and dignity, caused by warriors during campaigns (murder, rape, bodily harm, etc.); III – crimes against the property of local residents (theft, robbery, devastation of yards and cities, seizure of grain stocks), and IV – crimes against the property of their comrades (theft of weapons and horses), they included the Art. 28 of the Section VII "On the Service of All Warriors of the Moscow State". Thus, during the studied period, the list of acts that were under criminal liability is almost the same as that enshrined in the Section XIX of the Criminal Code of Ukraine.

The next act was "The Rights that are the Basis for the Judiciary of the Little Russian People". Thus, the the list (types) of war crimes (which included the unauthorized abandonment of military service without valid reasons, the absence for military service without valid reasons (p. 2 of the clause 11), murder, robbery, rape of civilians during a campaign or march-off (p. 1 of the clause 15); attack, injuring each other, disputes, fightings, (p. 2 of the clause 15), borrowing of weapons, the horse to show the chief (the clause 16), etc.) contained the clause 20, which dealt with the theft of weapons.

It has been established that the Military clause of Peter I, which contains the norms of only criminal law, is actually the Military Criminal Code without the General Part. Thus, the Section 6 "On Military Ammunition, Weapons, Uniform, Their Theft and Its Negligence", which specifies the duties of military servicemen regarding the handling of their weapons, as well as the sanctions imposed for their violation, contains the clause 66, which deals with the possession of military property by the way of fraud (money, food products, uniform). It is believed that this clause establishes provisions similar to the p. 1 of the Art. 410 of the Criminal Code of Ukraine.

In Soviet times, the first special norm that established the liability for one types of theft – was the embezzlement of weapons of military servicemen, appeared in the Criminal Code of the RSFSR in 1922. More fully, the liability for the theft of weapons was enshrined in the Criminal Code of Ukrainian SSR in 1960, which was almost the same as the current one.

It has been confirmed that military and criminal legislation from the time of its origin was constantly changed, acquired sufficiently structured form; the very concept of the "war crime" was improved (more deeply and objectively interpreted).

Key words: criminal liability, theft, embezzlement, weapons, military property, ammunition.